

A KÖZSÉGI PÉNZÜGYRŐL.

Tocqueville következőt mond az amerikai demokratiáról irt munkájában: „C'est dans la commune que réside la force des peuples libres. Les institutions communales sont à la liberté ce que les écoles primaires sont à la science; elles la mettent à la portée du peuple: elles lui en font goûter l'usage paisible et l'habituent à s'en servir. Sans institutions communales une nation peut se donner un gouvernement libre, mais elle n'a pas l'esprit de la liberté.“ E szavak magyarázzák azon jelenséget, hogy korunkban, melynek egyik legfontosabb feladata a szabadságot biztosítani és a társadalmi intézményekben kifejezésre juttatni, a községi administráció kérdése folytonos és eddig le nem zárt tanulmányok tárgyát képezi. És valamint az egyén és az állam lételének szempontjából a gazdasági alap nagy fontossággal bír, úgy természetes, hogy a jelzett jelenséggel egyidejűleg azt tapasztaljuk, hogy a községi pénzügy mindinkább különös tanulmányok tárgyává tétetik, melyeknek egyik legszebb eredménye a Cobden-club által kiadott és a községi pénzügyet kiválólag tárgyzó essay-k voltak. A régi pénzügytudomány és különösen a németeké — Stein szerint a pénzügytan kiválólag német tudomány — a községi pénzügyet nem ismerte, nem is ismerhette, mivel eme pénzügytan csak azon kérdéseket tárgyalta, melyek különösen a tizennyolczadik századbeli állam pénzügyi forrásaival, a bányászattal, a regalékkal, monopoliumokkal, dominiumokkal összefüggtek. Azonban az új idő új kérdéseket is

állított fel és ezen új kérdések közé tartozik a községi pénzügy is. Sőt azt mondhatni, hogy az irodalom rövid idő alatt az eddigi elhanyagolást jóformán teljesen jóvá tette, a mennyiben csak az utolsó évek is oly számban hoztak a községi pénzügyet tárgyazó munkákat, hogy majdnem attól kell tartani, miszerint az ellenkező szélsőségbe esünk. A következő értekezés az újabban megjelent dolgozatok ¹⁾ alapján összevont képet akar nyújtani különösen arról, milyen a nagyobb államok községi pénzügye fővonásokban, milyen a rendszer és a tényleges eredmény, és minők az újabban felszólalt írók nézetei a községi háztartás szervezéséről?

Teszszük ezt annál örömeztebben, mivel tanulmányainknál oly munkát is használhatunk, mely a hazai bnvárkodás eredménye, értjük Hegedüs Sándor ily czimű munkáját: Az önkormányzat és pénzügye (Budapest, 1878.), mely a külföldi irodalom bő ismeretén és tapintatos felhasználásán alapulva, az anyagnak kimerítő előadása által a külföld önkormányzati viszonyai iránt részletes felvilágosítást nyújt.

Csak azt sajnáljuk, hogy a szerző, ki az anyagot nagy szorgalommal tanulmányozta, a külföldi irodalom termékeit gondosan fölkereste, csak „anyaggal“ szolgál és a tárgynak sem elméleti részét eléggé ki nem fejti, hogy a részletek megértésére és megítélésére az olvasó kellőleg előkészítettessék, sem az anyag kritikai megvilágításával oda nem töre-

¹⁾ Hegedüs: Az önkormányzat és pénzügye. Budapest, 1878.

Kőrösi: Statistique internationale des grandes villes: Finances. Budapest, 1878.

Bilinski: Die Gemeindebesteuerung und deren Reform. Leipzig, 1878.

— Die Communalsteuerfrage. Zehn Gutachten. Veröffentlicht vom Verein f. Socialpolitik. Leipzig, 1878.

Wagner: Referat über die Communalsteuerfrage. Leipzig, 1878.

— Zum Entwurf eines Gesetzes über Communalsteuer, mit Beziehung auf die Gutachten des Vereins für Socialpolitik. Leipzig, 1878.

Friedberg: Die Besteuerung der Gemeinden. Finanzwissenschaftliche Erörterungen. Berlin, 1877.

Pascand: De l'organisation communale et municipale en Europe, aux États-Unis et en France. Paris 1877.

kedik, hogy különösen az önkormányzati pénzügy számára az induktív következtetéseket vonná. Azonban e körülmény a munkának, melynek csak pénzügyi és különösen községi pénzügyi részére reflektálunk, valamint csak is azt ítélni meg teljesen, értékéből mit sem vesz el, az író szabadságában állván tárgyát tetszés szerint választani és megszorítani; épen ily esetekben az író legjobban érzi, mennyivel érdekesebbé tehetné művét, ha nemcsak mint elbeszélő, hanem egyuttal mint bíráló és tanító lépne fel. Köszönetet érdemel azon szerényebb feladatnak megoldása is, melyet a szerző magának kitűzött: „A gondolkodásnak anyaggal és kérdésekkel szolgálni, melyeknek törvényhozásunk és irodalmunk is közvetlen hasznát veheti.“ Szerző előadja munkájában az önkormányzati rendszert, a mint ez jelenleg N.-Britanniában, Franciaországban, Belgiumban, Németország egyes államaiban, Olaszországban, a Svájcban, Ausztriában, Magyarországon és Oroszországban alakult. Felemlíti azonkívül röviden még Spanyolország, Portugallia, Dán-, Svédország, Amerika és az angol Ausztrália viszonyait, megismertet bennünket az ide tartozó legújabb törvényekkel és rajzát statisztikai adatokkal is megvilágítja. Forrásul mindenütt az eredeti törvények vagy elsöranu írók használtattak. Kivánnók, hogy ezen munka nálunk is fokozza az érdeket az önkormányzati közigazgatás kérdései iránt, a melyek többé itt sem tisztán elméleti jelentőségűek, hanem nagy gyakorlati fontossággal bírnak.

I.

Mindenekelőtt a községek pénzügye körül fejlődött rendszereket és az abban érvényesült főbb elveket vizsgáljuk, kezdvén az önkormányzat anyaországával, Angliával.

Az angol konzervativismns sajátos módon tükröződik vissza a községi adórendszerben is. Azon tény következtében, mely szerint az angol politikai intézkedések nem elméleti fontolgatások eredménye, hanem az élet követelményeinek megfelelőleg alkottattak, valamint annak következtében, hogy ezen a gyakorlati élet szükségleteinek megfelelőleg keletkezett intéz-

kedések és intézmények mindaddig fentartattak, míg azok a haladás áramlata által meg nem semmisíttetnek, és hervadt levelekként önmaguktól az élet fájáról le nem hullnak, a községi adórendszer is még jelenleg azon alapon fekszik, mely az Erzsébet királynő alatt hozott és 1835-ben reformált szegény-törvényben adva van. Eredetileg a szegények tartása a községnek fő kötelessége volt; az ez által okozott költségek fedezésére behozatott a szegényadó, mely minden látható és jövedelmező vagyon (visible and profitable property) után fizetendő, fizeti pedig az adót vagy a tulajdonos, vagy a bérlő; a közigazgatási egységet az egyházi község (parish) képezi. Az adótétel repartitio által állapittatik meg az adókötelezettek gyűlésében; a vagyon megadóztatik a tiszta jövedelem megbecslése alapján. Azonban az idő haladtával a poor-rate-en kívül más községi adók is hozattak be a községek egyéb feladatának teljesítésére. Ezek közül a főbbek a következők: 1. High rate, 2. general district rate, 3. borough rate, 4. church rate, 5. water rate, 6. lighting rate, 7. sewers rate. Mindannyian hasonló elveken alapszanak, mint a szegényadó. De a szükségletek emelkedése és szaporodása azt okozta, hogy ez adók korántsem fordítottatnak csak arra a célra, melyre eredetileg behozattak; mint p. o. a szegényadó jelenleg körülbelül harmincz különböző célra fordítottatik, mi által az egész községi adórendszer annyira komplikálódott, hogy már Mohl annak oktalansága felett panaszkodott, kiemelvén, hogy Anglia ezen rendszer következtében kényszerítve volt a községnek minden egyes új közigazgatási teendőjére specialis adókat behozni; így van p. o. egy külön temetkezési adó (dead burial rate) a parton talált ismeretlen hullák eltemetésére, stb. Érezvén ezen hiányokat, számos előkészület és kísérlet történt a községi adórendszer javítására és tényleg azt mondhatni, hogy a mennyiben majdnem az összes adók a szegényadó alapján szedetnek, az adók sokfélesége csak látszatos. Megjegyzendő, hogy elvileg mindenféle községi adó, rate, csak másodsorban jön tekintetbe a kiadások fedezésénél, első sorban áll mindig a községi vagyon. Előnye az angol adórendszernek különösen abban áll, hogy az indirekt adókat, melyek a forgalmat nagyon akadályozzák, jóformán nem ismeri, hogy a községi adó egészen független az állami adótól, és

hogy, tekintettel az angol községeknek kiváló gazdasági funkciójára, kétségkívül igazságos, ha a teher kiválólag a föld- és házbirtokosokra vettetik ki. Ha még hozzáteszszük, hogy kis községekben majdnem minden családfő tulajdonos egyszersmind, azon kifogás is elesik, mely az angol rendszer ellen tehető, hogy a községeknek kulturális kiadásai is vannak, melyek élvezői nem mindig a tulajdonosok. Végre megjegyzendő, hogy a községi adók községi közegek által hajtattak be.

Míg Anglia az államtól független és a fogyasztási adót nem ismerő adórendszert képvisel, addig Franciaország az egyes adónemekben az állami adórendszer függelékét képviseli, de főképp az indirekt adóból huzzák a nagyobb községek jövedelmöket. Az egyenes adók pótlékképen (centimes additionnels) szedtetnek a következő állami adók után: földadó, személyes és lakás-adó, ajtó- és ablakadó s iparadó. A póttadó háromféle: centime ordinaire, spécial, extraordinaire. Az első 5°/o-nyi magasságban szedtetnek és a rendes kiadások fedezésére szolgálnak. Ezek csak az első két adó után szedhetők. A centime spécial különös célokra szolgál és a törvény által megszabott maximumon belül vetendő ki. Ezen két póttadóból a község köteles az állam által rá bízott teendőket végezni. A centime extraordinaire rendkívüli kiadások fedezésére szolgál. Az iparadóból az állam átengedi a községeknek a bevétel 8°/o-át. Ezeken kívül vannak a községeknek még egyes fényüzési adói, melyek vagy kizárólag községi adók, vagy egyttal állami adók, mely utolsó esetben az állam szintén a bevétel egy részét átengedi. Végre tartozik az egyenes adókhoz még a közmunka, mely megváltható. Az adó állami hivatalnokok által szedetik. A fogyasztási adó régibb korból származván, a nagy forradalom által eltöröltetett, de később visszaállított ismét és az első császárság által rendszeresített. Fogyasztási adók alá vettethettek eredetileg: 1. italok és folyadékok, 2. élelmi szerek, 3. tüzelő szerek, 4. takarmány, 5. építőanyagok. Később azonban ezen keret annyira kiterjesztetett, hogy jelenleg alig van áru, melyet a fogyasztási adóval nem lehetne terhelni, az ipar által feldolgozandó akármilyen tárgyakat sem véve ki. Fogyasztási adót többnyire csak négyezer léleknél nagyobb községek hozhatnak be, mire az államfő engedélye szükséges.

Az adót vagy a község maga szedi, vagy bérbe adja, vagy az államnak bizonyos összegért átengedi. A francia adórendszer hibája az önkormányzat majdnem teljes hiánya, a községeknek függése az államtól az egyenes adó tekintetében, a termelési viszonyok megzavarása, a fogyasztás egészségtelen iránya a fogyasztási adók következtében. Az első körülménynek, az önkormányzat hiányának tulajdonítja Leroy-Beaulieu, hogy míg Franciaországban minden egyes polgár takarékos, az állam, a megyék és községek roppant pazarlók; a második körülménynek a népesség kiözönlését a városokból, a francia gyártmányok megdrágítását és ennek következtében csekélyebb versenyképességét. Franciaországban az állam majd mindig úgy tekintette a községet, mint kiskorút, ki maga ügyeit nem tudja ellátni és ezért körülvette másutt nem ismert intézkedésekkel, melyek a Franciaországban keletkezett „tutèle administrative“ sajátosságos fogalmának megfelelnek.

Poroszország nagyobb részében a községek részint pótlékokból, részint önálló adókból, részint vagyonból sat. merítik jövedelmeiket. Az 1853. május 30-diki törvény szerint a községek képviselői elhatározhatják a községi adók behozatalát, ha a község vagyona a szükségletek fedezésére nem elegendő. Az adók 1) pótlékok az állami adókhoz, azonban a házaló iparra kivetett adó pótlékok által nem terhelhető, továbbá nem szabad a jövedelmi adónál a más községben fekvő földbirtok után huzott jövedelmet megadóztatni; 2) önálló egyenes és nem egyenes adók. A kormány beleegyezése szükséges minden oly az egyenes adó után kivetett pótlékra, mely az állami adó ötven százalékát túlhaladja vagy nem egyenlő tételek szerint vettetik ki, továbbá a jövedelmi adó után szedendő pótlékok és a nem egyenes adó után szedendő pótlékokra. Indirekt adót nem szabad kivetni az 1818. május 28-án behozott adók- és vámokhoz, valamint a répaczukor-adóhoz, a szesz-, bor- és dohány-adóhoz, a bélyegadókhöz és a sóadóhoz; 1867-ben a községnek joga, önálló indirekt adókat behozni, ismét jelentékenyen megszorított. Az önálló községi adók közt különösen fontos az újabb időben a nagyobb városokban mindinkább terjedő jövedelmi adó. Az indirekt adók közt jelentékeny szerepet játszik a liszt- és húsadó (Mahl- und Schlachtsteuer), mely 1820-ban

hozatott be, de mint állami adó 1873-ban töröltetett el. Egyes községekben a kutyaadó is előfordul. A többi Németországban kevés kivétellel ugyanezen adó-rendszert találjuk. ¹⁾

Olaszországban jelenleg a fogyasztási adók képezik a községek fő jövedelmi forrását. A községek az állam által kivetett fogyasztási adó két ötödét vehetik ki pótlékol, a többi fogyasztási cikkekre pedig értéküknek ötévi átlagára 10⁰/₀-ig vehetnek adót. Azonkívül kivetnek a községek pótlékot (sovrimposte) a föld- és házadóra 100⁰/₀-ig, (magasabbat csak azon esetre, ha bizonyítják, miszerint különös jövedelmi forrásai nem elegendők a kiadások fedezésére), de nem az ingó vagyon (ricchezze mobile, a mely adó különben ugyan hasonlít a jövedelmi adóhoz) után szedett adóra, melyből azonban az állam 30⁰/₀-ot a községeknek átenged. Azonkívül vannak még más községi adónemek, mint helypénzek, kutyaadó, illetékek, van továbbá jövedelem vagyonrészekből és végre állami segélyek (különösen az oktatásügyi kiadásoknál). Olaszországban is ellenőrizteti az állam a községi háztartást hivatalos közegei által, és megállapítja a község kötelező kiadásait. De a községi adó behajtása községi hivatalnokok által történik. A fogyasztási adónál találjuk a bérrendszert is alkalmazva, valamint azt, hogy a község az összes, tehát állami és községi fogyasztási adót szedi és az államot egy általány által kielégíti.

Belgium 1860-ig teljesen a francia községi adórendszert követte, csak hogy az önkormányzatnak a pénzügyi igazgatásban nagyobb tért nyitott. A fő jövedelmi forrásokat pótdók és fogyasztási adók képezték. Azonkívül van még a megváltható közmunka és egy külön személyadó, továbbá adók a csatornák, járdák fenntartására, egyes helyeken kutya- és lóadó, kocsiadó, vadászatilleték, piaczi illeték, útvám, végre Brüsszelben 1865 óta községi örökségi illeték. A fogyasztási adó, melynek különösen liszt, sör, bor, szesz és hasonló fogyasztási cikkek voltak alávetve, nagyon sújtották ezen kis területtel bíró államban a forgalmat, és így már a negyvenes években megtámadtattak, azonban csak 1860-ban töröltettek el. Azon községek,

¹⁾ Berlinben a fedezet három negyede az állami adórendszertől független eme három adó által szolgáltatatik: házadó, lakbéradó és jövedelmi adó.

melyekben fogyasztási adók léteztek, kárpótoltattak az által, hogy az állami bevételekből, nevezetesen a postajövedelemből, a kávévámból, a külföldről jövő bor és szesz, és a belföldi szesz, ser, eczet és cukor után vetett adóból bizonyos hányadot kapnak. A községi törvény megszabja a kötelező kiadásokat, melyek közigazgatási szempontból teendők. A belga községek sokkal nagyobb függetlenségnek örvendenek, mint a francziák; semmiféle községi teher és községi adó ki nem vehető a községi tanács beleegyezése nélkül. Az ellenőrzést a tartományi bizottságok gyakorolják. Ehhez hasonló Hollandiának községi adó-rendszere.

Oroszországban a községi rendszer még jelenleg is kommunistikus alapon nyugszik, melynek primär alakzata a mir. A község felkarolja az egyén egész gazdasági életét és azt a községével elválaszthatatlanul összeforrasztja. Itt is a község kötelező kiadásai az államtól meg vannak szabva; ilyenek a községi közigazgatás költsége, himlőoltás vagy ragály esetén orvosi kezelés költsége, községi előleg, magtárak állítása, a községi utak, csatornák felállítása, községi örök tartása, agg beteg, béna községi tagok ellátása, kiknek rokonaik nincsenek, égések által okozott károk, árvizek, sáskák, ragadozó állatok, mezei egerek sat. elleni intézkedés. A község rója ki, szedi be saját és az állami adókat és szolgáltatja be az utóbbiakat az állami pénztárba. A község mindeu köztartozásért egyetemlegesen felelős, azt ki is fizeti és a hátralékosokat vagy rokonaikat munkára elszegődtetni, a hátralékos vagyonára gondnokot rendel. A városok ingatlanokra, ipari, kereskedelmi patensekre vehetnek ki adót, egyes helyeken fogyasztási adók is léteznek, de behozatalukhoz a gazdasági (kereskedelmi, pénzügyi és közlekedési) ministeriumok engedélye szükséges. Az adó maximuma a jövedelem 10%-át, vagy az érték 1%-át meg nem haladhatja. A város azonkívül szedhet illetéket: vendéglők, korcsmák, bérkocsik, lovak, fogatok és kutyák után; ezenkívül más különböző díjakat is szedhetnek és házbéradót is hozhatnak be. A városok főbb kötelező kiadásai: a városi közigazgatás költsége, városi kölcsön lefizetése, jótékonyági és tanintézetek tartása, a katonai elszállásolás költsége, fogházak világítása, fűtése és felügyelők tartása, a városi rendőr-

ség tartásában való osztályrész, hol ezt a törvény kívánja; a városi tűzország tartása, csatornák, utak fenntartása, világítás stb. A városok is pénzügyi tekintetben, adók behozatalánál, kölcsönök fölvételénél, költségvetés felállításánál a kormánytól függenek.

Az előrebecsátottakban röviden láttuk a községi pénzügy főbb alakzatait; Anglia itt is a szabadabb, önálló fejlődést képviseli, Franciaország a központi abszolút hatalom befolyását, Anglia az áldozatkész földbirtokos osztály eszme-irányát, Franciaország a bourgeoisie szellemét, mely vagyont féltékenyen őrizve, inkább kerülő úton a fogyasztást választja fő adótárgynak. Németország e téren is közvetíteni iparkodik a két rendszert és újabb inkább az egyenes adók terén keresi a községi pénzügyi kérdések megoldását. A többi államok egyik vagy másik rendszerhez simulnak; Olaszország és régebben Belgium a francia, Éjszakamerika az angol, Ausztria a német rendszerhez. De a községi pénzügy jelenlegi alakulását sehol kielégítőnek nem tartják és rationalisabb alapokon keresik azt újjáalakítani. E törekvések a gyakorlati élet pressiója alatt kétségtelenül eredményhez fognak vezetni, és akkor már az itt röviden ecsetelt, sok tekintetben okszerűtlen állapotok csak történeti jelentőséggel fognak birni.

II.

Áttérünk most azon főbb adatok közlésére, melyekből a községi és nevezetesen a nagyvárosi pénzügy újabb alakulására következtethetünk. A rendelkezésre álló anyag nem teljes, de mindamellett haszonnal értékesíthető az önkormányzati pénzügy tanulmányozásánál.

A mi mindenekelőtt az összes önkormányzati kiadásokat illeti, azok nagyságát a következő adatokból látjuk. Az összes önkormányzati kiadások tettek

Nagybritanniában	1872/3	41	millió sterl., azaz az állami kiadások 54%-át
Franciaországban	1868	483.6	" frankot, " " " " " 21 "
Olaszországban	1871	402	" " " " " " 31 "
Belgiumban	1870	110.6	" " " " " " 51 "
Hollandiában	1865	30.8	" forintot " " " " " 29 "
Dániában	1871	9.9	" Rd., " " " " " 46 "

Látjuk, hogy az önkormányzati költségek legnagyobbak Nagybritanniában és Belgiumban, tehát azon két államban,

melyben a községi pénzügy függetlenebbül van szervezve, a nélkül, hogy egyuttal megmondhatnók, vajjon ez utolsó tény ok-e vagy okozat.

A nagy városok ¹⁾ pénzügyi helyzetét első sorban azok összes évi bevételei és kiadásai fejezik ki, mint ezt a következő adatok mutatják:

		összes bevétel	összes kiadás frankokban	mérleg
Budapest	1875	15.547.735	16.309.955	— 762.220
Bécs	1874	78.948.519	67.416.973	+ 11.531.546
Triest	1874	8.473.215	9.330.547	— 857.332
Stuttgart	1873/4	23.132.100	30.625.600	— 6.893.500
München	1874	9.924.190	5.340.334	+ 4.583.856
Róma	1875	20.478.084	19.377.984	+ 1.100.100
Turin	1874	13.004.090	12.554.256	+ 489.834
Palermo	1874	7.975.177	7.964.511	+ 10.666
Lüttich	1874	7.722.560	6.349.638	+ 1.372.922
Stockholm	1874	8.939.466	7.385.699	+ 1.553.767
Christiania	1874	6.249.660	6.195.192	+ 54.468
Koppenhága	1874	8.134.453	7.787.107	+ 347.346
Antwerpen	1874	9.103.801	7.744.160	+ 1.359.641
Bukarest	1874	8.428.577	7.719.675	+ 708.902
Boroszló	1875	9.066.076	8.486.335	+ 579.741
Genua	1875	11.661.800	11.661.200	+ 600
Flórencz	1875	15.323.542	23.712.050	— 8.383.508
Berlin	1875	44.913.939	46.134.020	— 1.220.081
Páris	1873	357.617.000	330.988.000	+ 26.629.000
London (Metrop.)	1872/3	?	175.971.050	?

E szerint Párisnak magában kétszer annyi kiadása van mint Budapest, Bécs, Berlin, Róma, Stockholm, Christiania, Koppenhága és Bukarestnek együttvéve. A mérleg a legtöbb városban az említett évben aktiv volt; legnagyobb volt a felesleg Bécsben (11.531.546 frank), leguagyobb a hiány Florenzben (8.383.508 frank).

A városok kiadásai az utolsó években nagyon emelkedtek, mi a városi közigazgatás sokszorosodott teendőinek tulajdonítandó. Az összes kiadás tett:

Budapest	1866	: 4. — millió frankot	1875	: 16.3 millió frankot
Bécs	1865	: 27.0 " "	1874	: 67.4 " "
Stuttgart	1864/5	: 2.5 " "	1873/4	: 30.6 " "

¹⁾ Az adatok nagyobb része a fentidézett »Statistique internationale des finances«-ból van véve, mely azokat először egyöntetűleg állítja össze.

München	1864/5 :	4.7	millió frankot	1874 :	5.3	millió frankot
Róma	1871 :	11.9	" "	1875 :	19.3	" "
Turin	1865 :	10.2	" "	1874 :	12.5	" "
Palermo	1865 :	7.0	" "	1874 :	7.9	" "
Lüttich	1865 :	5.7	" "	1874 :	6.3	" "
Koppenhága	1865 :	4.1	" "	1874 :	7.7	" "
Antwerpen	1865 :	9.5	" "	1874 :	7.7	" "
Bukarest	1866 :	3.6	" "	1874 :	7.7	" "
Boroszló	1866 :	4.6	" "	1875 :	8.4	" "
Genua	1866 :	7.7	" "	1875 :	11.6	" "
Flórencz.	1866 :	8.7	" "	1875 :	23.7	" "
Berlin	1869 :	18.1	" "	1875 :	46.1	" "
Páris	1860 :	103.4	" "	1875 :	330.9	" "

Legnagyobb arányban emelkedtek a kiadások épen a legnagyobb városokban; Budapesten négyszeresére, Bécsben és Berlinben közel háromszorosára, Florenczben háromszorosára Csökkenést csak egy városnál tapasztalunk: Antwerpennél. Ha vesszük, hogy ezen nagy városokban a népesség szaporodása átlag legjobb esetben évenként 3°/_o, tehát tíz év alatt egyharmad, akkor azon következtetéshez jutunk, hogy egy-egy fejre legalább kétszer annyi községi adó jut jelenleg, mint tíz évvel előbb.

A városok ugyan igen különböző forrásokból szedik jövedelmüket: vagyonból, adókból, illetékből, állami segélyből sat.; kétségtelen, hogy újabb időben a községi háztartásban is az adók mind nagyobb szerepet játszanak. Mutatják ezt a következő számok:

		egyenes adó	nem egyenes adó	más rendes bevétel
			frankokban	
Budapest	1875	5.319.456	5.457.913	14.289.668
Bécs	1874	21.748.967	5.667.257	35.851.312
Triest	1874	3.639.794	?	8.463.568
M. Frankfurt	1874	2.851.850	1.092.870	5.338.650
Róma	1875	2.735.640	11.564.353	16.159.061
Turin	1874	936.461	4.638.289	10.676.848
Palermo	1874	595.238	6.267.194	7.464.369
Lüttich	1874	1.049.518	1.267.363	3.285.166
Christiania	1874	1.748.205	551.665	3.044.660
Bukarest	1874	570.991	2.265.402	3.752.643
Boroszló	1875	2.964.319	1.466.227	9.066.076
Genua	1875	882.909	7.126.934	9.306.500
Florencz	1875	3.755.415	6.966.446	13.122.619
Berlin	1875	25.966.870	611.226	38.102.594
Páris	1870	5.440.373	110.076.000	171.530.904
Stuttgart	1873/4	2.391.200	35.600	3.385.100

Látjuk ez adatokból, hogy különösen Franciaországban és Olaszországban mily fontosak az indirekt adók. Párisban az indirekt adókból befolyt 110 millió frank, a direkt adókból 5.4 millió frank, Rómában az indirekt adókból 11.5 millió, a direkt adókból 2.7 millió sat., Pesten majdnem egyenlő a két forrásbéli bevétel, Bécsben az egyenes adók majdnem négyszer annyit szolgáltatnak, mint az indirekt adók.

Átmegeyünk mármost a kiadások részletezésére. A nagy városok költségvetéseiben legnagyobb összegeket képviselnek a következő közigazgatási ágak: közlekedési eszközök (utak és járdák építése, fenntartása, tisztán tartása), világítás, tűzoltás sat., tehát oly kiadások, melyeket első sorban a telek- és házbirtokosok érdeke követel, továbbá az iskolák és a szegényügy. A következő adatok a főbb kiadási tételeket mutatják a nagyobb európai városokban:

	Budapest (1875)	Bécs (1874)	Páris (1873)	Róma (1875)	Berlin (1875)
	f r a n k o k b a n				
rendészet	946.900	1.929.630	28.985.000	726.906	1.330.411
közl., utcztisztítás	2.044.661	5.747.842	11.908.000	2.865.155	7.121.685
iskolák (iskolaépít- kezések nélkül)	1.759.878	4.556.464	10.314.000	857.948	2.516.999
világítás	384.208	1.070.164	4.100.000	612.390	1.322.395
parkok	240.623	196.061	1.556.000	95.100	375.001
tűzoltás	267.205	443.204	155.000	181.480	1.330.674
segélyügy	1.271.817	5.045.986	13.336.000	1.282.776	4.224.579
kórházak		583.924		150.000	1.746.960
kamatok és tőketörl.	1.962.365	26.313.389	117.839.000	1.500.000	5.366.084
	Stockholm	Christiania	Köppenhága	Bukarest	Flórencz
	f r a n k o k b a n				
	(1874)	(1874)	(1874)	(1875)	(1875)
rendészet	534.890	277.177	500.372	546.789	343.061
közl., utcztisztítás	1.732.226	577.238	339.003	485.036	2.315.691
iskolák (iskolaépít- kezések nélkül)	558.950	283.942	454.386	64.286	786.153
világítás	179.936	49.870	—	521.277	354.812
parkok	34.084	3.712	—	4.013	190.935
tűzoltás	117.998	135.975	165.881	140.000	75.129
segélyügy	663.776	650.790	985.472	25.790	296.641
kórházak	285.135	207.807	777.142	—	360.772
kamatok és tőketörl.	1.340.040	554.026	796.335	4.920.608	7.076.089 ¹⁾

¹⁾ Londonban (Metropolis) 1872²⁾-ban a főbb költségek következők voltak: rendészet 3.9, segélyügy 40.7, iskolák 11.1, közlekedés, világítás, csatornázás, vízvezeték 92.5 m. frank.

Érdekesnek tartjuk vizsgálni, mennyi adatott ki az utolsó években különösen utak és járdák építésére egyrészt, az adósságok kamatoztatására és törlesztésére másrészt, mivel különösen ezen két tétel roppant mérvben emelkedett az utolsó korszakban. Az illető számok a következők:

		közlekedésre	adósság-kamatoztatásra és törlesztésre
Budapest	1866—1875	14.0 millió frankot	10.2 millió frankot
Bécs	1865—1874	43.6 " "	58.4 " "
Lipcse	1865—1874	3.8 " "	10.8 " "
Stuttgart	186 ⁴ / ₅ —187 ³ / ₄	3.2 " "	1.8 " "
München	186 ⁴ / ₅ —1874	7.4 " "	7.— " "
Róma	1871—1875	22.3 " "	3.7 " "
Turin	1865—1874	6.5 " "	20.7 " "
Velence	1865—1874	3.7 " "	4.2 " "
Palermo	1865—1874	13.5 " "	5.4 " "
Lüttich	1865—1874	11.— " "	16.2 " "
Koppenhága	1865—1874	3.5 " "	7.1 " "
Bukarest	1866—1874	7.7 " "	35.1 " "
Boroszló	1866—1875	4.— " "	10.3 " "
Genua	1866—1875	17.6 " "	14.2 " "
Flórencz	1866—1875	39.4 " "	42.7 " "
Berlin	1869—1875	18.5 " "	25.6 " "

Az említett 16 város a felsorolt években tehát 219.7 millió frankot költött út-, járda-, hidépítésre és fentartásra, és 273.4-et adósságok kamatoztatására és törlesztésére.

A városok az utolsó korszakban az emelkedett igényeknek különösen kölcsönök felvétele által feleltek meg. A legtöbb jelenleg még fennálló adósság származik a tizenkilencedik század második feléből, mint ezt a következő adatok mutatják: A fennálló adósságok közül származik a legrégebb

Berlin	1828-ből	Páris	1855-ből
Genua	1834 " "	München	1857 " "
Stuttgart	1845 " "	Triest	1858 " "
Boroszló	1848 " "	Christiania	1858 " "
Lipcse	1850 " "	Palermo	1865 " "
Lüttich	1853 " "	Velence	1866 " "
Budapest	1853 " "	Bécs	1867 " "
Koppenhága	1854 " "	Róma	1872 " "

Az adósság tesz:

Budapest	1875	32.1	millió frankot
Bécs	1874	107.3	" "
Triest	1874	12.1	" "
Lipcse	1874	18.4	" "
Stuttgart	187 ^{3/4}	9.6	" "
München	1874	27.3	" "
Róma	1874	30.5	" "
Turin	1874	12.4	" "
Velencze	1874	10.7	" "
Palermo	1874	13.5	" "
Lüttich	1874	37.3	" "
Stockholm	1874	11.9	" "
Christiania	1874	8.6	" "
Koppenhága	1874	21.1	" "
Bukarest	1874	14.2	" "
Boroszló	1875	31.8	" "
Genua	1875	38.8	" "
Flórencz	1875	108.5	" "
Berlin	1873	45.3	" "
New-York	1875	583.5	" "
Boston	1875	135.—	" "
Philadelphia	1875	298.—	" "
Brooklyn	1875	175.—	" "
Chicago	1875	121.5	" "
Baltimore	1875	121.5	" "
Páris	1875	1938.1	" "

Legnagyobb az állandósított adósság Párisban, továbbá New-Yorkban és Philedelphiában, általában Északamerikában; de látjuk, hogy az olasz városok is magas adósságok alatt nyögnek, a minek egy jelentékeny rész az újabb állami átalakulás által szükségelt újabb rendezkedés, az iskolák átvétele, a polgári lajstromok vezetése sat. terhére esik. A fentebbi városok vagyonmérlege következőkép alakul:

		vagyon	tartozás	mérleg
Budapest	1875	105.854.435	32.135.733	+ 73.718.702
Bécs	1874	174.055.393	107.315.342	+ 66.740.051
Triest	1874	20.805.760	12.181.913	+ 8.623.847
Lipcse	1874	34.192.745	18.436.274	+ 15.756.471
Stuttgart	187 ^{3/4}	14.443.262	9.617.030	+ 4.826.232
München	1874	17.378.300	27.316.100	— 9.937.800
Róma	1874	8.075.079	30.596.692	— 22.521.613
Turin	1874	28.530.574	12.474.631	+ 16.055.943

		vagyon	tartozás	mérleg
Velence	1874	4.083.177	10.778.625	— 6.695.448
Palermo	1874	13.587.656	13.577.692	+ 9.963
Lüttich	1874	30.550.000	37.338.000	— 6.788.000
Stockholm	1874	19.686.848	11.927.785	+ 7.759.063
Christiania	1874	16.935.135	8.628.181	+ 8.306.954
Koppenhága	1874	40.441.995	21.114.042	+ 19.327.953
Bukarest	1874	14.288.880	14.357.706	— 69.000
Boroszló	1875	63.741.082	31.868.734	+ 31.872.348
Genua	1875	22.454.789	38.855.951	— 16.401.162
Flórencz	1875	38.427.833	108.583.202	— 70.055.369
Berlin	1873	98.418.514	45.371.950	+ 53.046.562

Legkedvezőtlenebb Florencz városának ¹⁾ vagyoni helyzete, mely 70 millió frank hiányt mutat; legkedvezőbb Budapest és Bécs városoké, melyek több mint ötven millió frank aktív vagyonnal bírnak. Azonban ez adatok használatánál mindig szem előtt tartandó, hogy a városok vagyonrészeinek megbecslése igen különbözőképen történik. Látjuk ezt akkor, ha p. o. a városok által az ingatlan produktív vagyomból húzott jövedelmet tőkésítjük, és az akkép nyert számokat összehasonlítjuk az értékkel, melylyel e vagyonrészek a mérlegben fel vannak véve. Ide igtatjuk ez adatokat, nem mintha azt tartanók, hogy az így számítottak a helyesek, hanem csak a különbség feltüntetésére. Tettek a termelékeny vagyonrészek:

	tőkésített jövedelem	kimutatott érték
Budapesten	66.032.400 frankot	7.213.860 frankot
Bécs	17.272.643 „	74.286.080 „
Lipcse	11.232.939 „	19.141.540 „
München	2.522.100 „	3.935.200 „
Róma	4.951.145 „	351.100 „
Turin	6.136.875 „	10.399.180 „
Palermo	4.090.000 „	1.008.780 „
Lüttich	6.200.000 „	213.540 „
Boroszló	22.281.075 „	3.747.200 „
Berlin	19.115.693 „	17.281.320 „

Végül még csak az iránt akarunk némi tájékozást nyújtani, milyen összeggel járulnak a nagy városok polgárai fejenként a községi adókhoz, mely számításnál csak a tulajdonképeni adókat, egyenes és nem egyenes adókat tartjuk szem előtt. Az eredmény a következő: Fizettetett községi adóban fejenként:

¹⁾ Időközben e város beszüntette a kamatok fizetését.

Bukarestben	12 frank	lakosság:	221.805
Lipsében	13 "	"	127.387
Prágában	17 "	"	101.899
Münchenben	18 "	"	103.024
Lüttichben	19 "	"	115.956
Koppenhágában	20 "	"	233.000
Boroszlóban	20 "	"	239.050
Stuttgartban	21 "	"	107.273
Berlinben	27 "	"	966.858
Turinban	29 "	"	192.443
Velenczében	29 "	"	128.094
Christianiában	39 "	"	75.986
Stockholmban	34 "	"	152.582
Budapesten	36 "	"	300.000
Palermóban	36 "	"	186.145
M. Frankfurtban	37 "	"	103.136
Bécsben	40 "	"	683.466
Triestben	50 "	"	126.000
London (Metropolis)	54 "	"	3.252.338
Genuában	61 "	"	130.269
Flórenczben	61 "	"	162.093
Párisban	62 "	"	1.861.792
Rómában	65 "	"	219.608

Látjuk ebből, hogy a nagyobb államok közül általában legkevésbé vannak terhelve községi adó által a német városok polgárai, leginkább az olasz városokéi. Budapesten a községi adó többet tesz mint Berlinben, de kevesebbet miut Bécsben. Igen csekély a községi adóteher Bukarestben, Lipsében, Prágában, Münchenben és Lüttichben, legjelentékenyebb Genuában, Flórenczben, Párisban és Rómában; de még ezen városokban is a polgárokra vetett községi adó nem nevezhető túlságosnak, mert Róma, mely a fentebbi skálán a legmagasabb helyet foglalja el, csak 26 frtot követel fejenként községi adó fejében.

Az itt közölt adatok lehetővé teszik, a nagy városokat pénzügyi tekintetben összehasonlítani; azonban nem szabad szem elől téveszteni, hogy a pénzügyi eredmények megítélése a községi közigazgatás terjedelmétől függ. Oly városok, melyeknek saját tanodái vannak, azok fentartására kénytelenek nagy kiadásokat tenni, és azokban, melyek ezen tanodákat ingyen nyitják meg polgáraik előtt, a bevételeknek kisebbeknek kell lenni; olyanokban, melyek rövidebb idő alatt

törlesztik adósságaikat, hasonlóképen a kiadások szükségkép növekednek; a rendészet, a segélyügy, és különösen a közigazgatási reformok minősége és terjedelme mind igen fontos tényezők, melyek függvényei gyanánt a költségvetés tételei tekinthetők.

III.

A községek pénzügye körüli irodalom, a mint már említettük, csak az újabb időben fejlődött jelentékenyebben és különösen Németország az, mely leginkább iparkodott arra, hogy az így támadt kérdéseket tudományosan megoldja. Azon a német tudományt jellemző sajátsága, hogy minden kutatásnál egészen a leghomályosabb metaphysikai mélységekig leszáll, és ez által, a mint egyrészt a jelenségek gyökerei felé közeledik, másrészt azoknak csak a gyakorlati élet napvilága mellett észrevehető tulajdonságait gyakran fel nem ismeri, a községi pénzügy kérdéseinek tárgyalásában is visszatükröződik. Mindamellett egészben véve azt mondhatjuk, hogy az újabban megjelent munkák a kérdésnek legalább helyesebb feltevéséhez vezettek és egyntal azon főbb elveket tisztázták, melyekre az idevágó összes kérdések tudományosan visszavezethetők. Az persze, hogy a gyakorlati politika minden egyes esetben mily positiv alakulást javaljon, az elvont tudományos kutatás által egyes egyedül, valamint más gazdaságpolitikai kérdésekben, úgy itt sem állapitható meg. Nem lehet feladatunk, hogy itt az összes e kérdést tárgyzó munkák irodalomtörténeti ismertetését adjuk; hanem szoritkozunk — különös tekintettel az újabban megjelent munkákra — azon nézetek előadására, melyek az idevágó kérdések önálló és saját-szerű megoldását képviselik és e tekintetben különösen Faucher, Gneist, Wagner, Bilinski, Walter, Friedberg, Leroy-Beaulieu emlitendők. Legsajátosabb álláspontot foglal el e kérdésben a német szabad kereskedelmi párt, élén Faucher. Kiindulván azon felfogásból, hogy az állami szolgálatokra is a kereslet és kínálat, a szolgálat és ellenszolgálat úgynevezett természettörvényt kell alkalmazni, az adó terén azon eredményhez jut, hogy az adóban is a szolgáltatás és ellenszolgáltatás elvének érvényre kell jutnia. Ha ez az állammal szemben állittatik, és ennek következtében az összes adók az illetékre vezettetnek vissza,

ügy még inkább áll ez a községi adóra nézve, mivel szerintök a község valójában semmi egyéb, mint gazdasági kötelék, a mely legjobban a kereslet és kínálat törvénye által szabályoztatik. A község által tett kiadások leginkább a lakási szükséglet kielégítésére vonatkoznak: utak, hidak, utcztisztítás, világítás, vízvezetés, és miután e szolgálatok igénybevétele meglehetősen azon arányban történik, a melyben a lakási szükséglet fejlődik, ajánlják a lakási adó behozatalát, mint községi adónemet. Az illeték elve a többi szabad kereskedelmi szakfűrriak által is fentartatik, azonban azon különbséggel, hogy ennek keresztűlvitelére nem a lakási adót, hanem a föld- és házadót tartják legalkalmasabbnak.

Gneist Rudolf a községi adóztatás kérdésével foglalkozván, azon javaslatához jut, hogy az angol szegényadó-rendszer, mely a föld- és házbirtok alapján van kivette, fogadtassék el, egyelőre pedig az összes állami adókhoz egyenlő magasságú pótlékok hozassanak be. A „visible, profitable property in the parish“ megadóztatása mellett felhossa különösen azon két érvet, hogy ez által legkönnyebben lehet a kétszeres megadóztatást kikerülni, továbbá pedig, hogy nagyjában a rendes községi adminisztráció kiadásai a telek és bázak értékében mutatkoznak. Kiemeli továbbá, mint ezen adó előnyét, hogy a reálbirtok évi hozadékát legkönnyebben és legpontosabban lehet megállapítani, hogy az új adó behozatala folytán a jelenleg úgy sem tartható megkülönböztetések a földbirtok-osztályban el fognak enyészni. Elismeri, hogy a község, sajátlagos természetének megfelelőleg egy külön adózási rendszert is tétélez fel, mivel az államadó-rendszer semmikép sem alkalmazkodik a községi teendők köréhez. Ezt az egyes állami adók vizsgálata által bizonyítja is. Az eredmény, melyhez Gneist jut, e szerint nagyon megközelíti Faucher indítványát, bár kiindulási pontjuk, a közigazgatás teendői iránti felfogásuk, lényegesen különbözik.

Wagner Adolf a községi adóztatásra nézve a következő elveket állítja fel: A községi adóknak kivétel nélküli alkalmazása az állami adókhoz nem czélszerű, mivel az állam és község nem egyenlő feladattal bírnak, de azért sem, mivel jelenleg az állami adórendszer is reformokat igényel. Valamint az államban, úgy a községben is az adóztatás szabály szerint az adóké-

pesség alapján történjék, csak a mértékben különbözzék. A községi kiadások természetűe és azoknak az egyesek jólétére való befolyása szerint a községben sokkal nagyobb tere van az érdekelttség szerinti megadóztatásnak. Az adóképesség szerinti adóztatás azon községi kiadások fedezésére történjék, melyek az általános célokra szolgálnak. Az érdekelttség szerinti megadóztatás ott történjék, hol bizonyos községi kiadás csak egyeseknek, vagy kiválólólag egyeseknek érdekében történik. A képesség szerinti megadóztatás a községben is követeli a fundált vagyonnak nagyobb, a jövedelemnek progressiv terheltetését. A jövedelmi adó magában nem elegendő, a képesség szerinti megadóztatásnak megfelelni. Itt is szükséges, hogy a jövedelmi adóhoz vagyoni adók járuljanak, de célszerűen szervezett hozadéki adók is ajánlhatók. Az érdekelttség szerinti megadóztatásra szükséges az illetékek és járulékok behozatala, azon külön előnyök számbavétele a hozadéki és vagyoni adóknál, melyek egyesekre bizonyos községi kiadásokból háramolnak, végre oly birtokoknak magasabb megadóztatása, melyek, mint a városi telkek, a községi fejlődésből saját hozzájárulásuk nélkül és csak a gazdagodás emelkedése folytán a népesség szaporodásával értékükben növekednek. A községi adónak alávettetik minden a község kebelében lévő birtok és ugyanott szerzett jövedelem. A közvetett adórendszer megengedhető nagyobb városokban az állami adóhoz szedett pótlék alakjában; a hol az létezik, a jövedelmi adónál erősebb progressió is alkalmazandó. Az egyenes hozadéki adók közül városokban legajánlatosabb a házadó, összekötve egy az üres telkekre vetett adóval; azonban ezen adó ne szedessék pótlék alakjában, hanem külön vettessék ki az évi hozadék szerint. Ezen adó által fedeztessék a gazdasági kiadások nagyobb része. A jövedelmi adó is pótlékként szedessék ott, hol hasonló állami adó létezik, azonban különösen az adó-lábban eltérések is megengedhetők oly célból, hogy ott, hol fogyasztási adók vagy házbéradó létezik, a kisebb jövedelmek adómentesekké tétessenek, a nagyobbak pedig magasabb progressió szerint adózzanak.

Bilinski szerint a község feladata, úgy mint az államé, lakóinak minden érdekét, nem pedig, mint ezt a szabad kereskedelmi iskola állította, csak a gazdasági érdekeket előmozdítani.

A különbség az állam és gazdaság hatásköre közt csak tényleges, nem elvi. Ennek következtében a kötelesség, a község terheiben résztvenni, ugyanazon alapon nyugszik, mint a kötelesség, az állam terheit viselni. Ennek folytán minden a községben lakó egyén, továbbá a községben kereset végett tartózkodó idegenek és jogi személyek tartoznak a községi háztartáshoz hozzájárulni. Az adórendszer következő legyen: minden lakó fizessen személyes adót, a realis vagyonnal bírók vagyoni adót is, az idegenek a tartózkodási helyen csak személyi adót, kereset végett jelenlevő idegenek személyi adót is. Realis adónak elfogadja a telek- és házadót, személyi adónak egy általános adót, lakbéradót, és egy különös fényűzési adót. A realis adók egészen függetlenül rendeztessenek be, ne pedig pótlékok alakjában szedessenek. A személyi adók progressivek legyenek, de létminimumot ne engedjenek meg. Valamint a pótlékokat, úgy a fogyasztási adókat is elveti; azokat, mivel a községi adórendszert függőségbe juttatják a gyakran rossz állami rendszertől és mert továbbá a községi lakókban elhomályosítatik azon tudat, hogy a községnek is külön tartoznak adózni; az egyenlőtlen megadóztatás veszélye nagyobbodik; a községi hatóságokban a pazarlási hajlam kifejlődik, mivel a szükségessé válandó adóemelés odiuma ezen rendszer mellett mindig az államra esik, a legtöbb ember nem tudván pontosan, volta-képen mennyit fizet az államnak, mennyit a községnek stb. A fogyasztási adók pedig jobban sújtják az alsóbb osztályokat, akadályozzák a szabad forgalmat, mesterséges válaszfalakat teremtenek város és vidék közt, előmozdítják a csempészkedést és csalást, költséges apparatustigényelnek, és a termelési viszonyokat megzavarják. Bilinski nem nyilatkozik a felől, mily szerepet akar ő az illetékeknek, a községi vállalatoknak és vagyonnak juttatni, vajjon nem tartja-e igazságosnak, hogy egyes kiadásoknál esetleg az állam is segíyezze a községet, stb.

Walker a községi adórendszer megállapításánál a következő okoskodásokból indul ki. Az egyénnek határtalan kötelessége az emberiség kultur-feladatait előmozdítani. Az állam e feladat keresztülvitelére egyik eszköz lévén, az egyénnek kötelessége, képessége szerint az állam céljaira közreműködni és a szükséges terheket viselni. Az állami adóztatás alapja e szerint

az adóképesség De az állam és a község közt elvi különbség nincs. A községnek is feladata, szűkebb körben az állam céljait valósítani, nevezetesen a társadalom érdekbarczát összhangzólag kibékíteni. E szerint a községi adóztatási rendszer is ugyanazon elven, ugyanazon előfeltételeken alapszik. E szerint minden a községben lévő egyén képessége szerint tartozik adózni, e képesség pedig a jövedelemben találván mértékét, az okszerű községi adó nem lehet más, mint az egy és általános jövedelmi adó. Ezen egy és általános jövedelmi adó egyuttal alapul szolgáljon az állami adónak, mely pótlék alakjában szedendő a községi adó után.

Friedberg a község természetéből indulván ki azt találja, hogy a község feladata egyrészt általános intézkedéseket tenni, melyek minden községi osztály előnyére válnak, hogy azonban ezenkívül tevékenységének egyes ágai különösen a községbeli föld- és háztulajdonosok javára válnak. Ebből következik, hogy minden községi tag — tekintettel a község általános szolgálataira — általános vagyoni képessége szerint adózzék, hogy a község azon kiadásainak fedezésére, melyek első sorban a birtokos előnyére válnak, oly adókról gondoskodjanak, melyek a föld- és házbirtokra hárarnak. A képesség szerinti adózás céljából egy vagyonadóval kombinált és progressiv adólábon alapuló jövedelmi adó hozassék be a magasabb osztályok számára, míg az alsóbb osztályok osztályadó és lehetőleg egyszerű adólábon nyugvó fogyasztási adó által érintessenek. A földbirtok megadóztatására pedig egy önálló községi realis adó hozassék be. Ezáltal a földbirtok a községi terhekhez igazságos módon hozzájárulni kényszerítettik, másrészt azonban túlságos követelések ellen biztosítottak. A föld- és házbirtok előnyére való költségek azokra repartitio után vetendő ki. Azt, hogy a föld- és házáadó teljesen a községeknek engedtessek át, nem pártolja.

Becses anyagot szolgáltat azon tiz emlékirat is, melyet a német socialpolitikai egyeslet a községi adókról közölt. Röviden összefoglalva a különböző eredményeket, a következőt találjuk. Mind a tiz író, ki a pénzügytant, a nemzetgazdaságtant, a statisztikát és a gyakorlati közigazgatást képviseli*), abban

*) Lásd az illető munka bevezetését.

egyetért, hogy a községet nem lehet pusztá érdekközösségnek és gazdasági testületnek tekinteni. Sőt Meier azon véleményen van, hogy állam és község a belső közigazgatás feladataiban osztozkodnak és köztök különbség csak abban van, hogy az állam feladatai tágabbak. Zürn is ugyanazon álláspontot foglalja el, de kívánja, hogy oly kiadások, melyek bebizonyíthatólag egyesek javára válnak, ezek által viseltessenek. Bruch is azt mondja, miszerint azon elv „szolgáltatás és ellenszolgáltatás” sajátságos alkalmazásban a községi terhek fedezésénél foglalhat tért. A mely kiadások ezen elv alá sorolhatók, külön illetékek által fedeztessenek. Evvel összefügg a Samter által felhozott kérdés a községi vagyronról és a városi iparüzletről. Hasonló értelemben nyilatkozik Hoffmann, ki ott, hol egyéni érdekekről van szó, nemcsak illetékeket ajánl, hanem még külön kényszer testületek alakítását is követeli, azonkívül kívánja a teleknek külön megadóztatását. A külön illetékek szükségét Wolf és Samter is vitatják. Reitzenstein részben eltérőknek találja az állam és község feladatait és czélszerűnek tartja, hogy a „szolgáltatás és ellenszolgáltatás” elve telek- és házáadó-pótlékokban, valamint házbéradókban találja kifejezését. A mi a községi adórendszer önállóságát illeti, ugy Zürn és Heitz bizonyos tekintetben függetlenül kívánják alakíttatni a községi adórendszert; Heitz azt kívánja, hogy a jövedelmi adó egészen a községé legyen, a vagyadó egészen az államé. Metz ajánlja a pótlékok és önálló adók olyatén kombinálását, hogy az előbbieket a szabályt képezzék. Samter az adókra nézve szükségesnek találja az alkalmazkodást az állami adókhoz, czélszerűségi szempontból azonban megengedné, hogy egyes adók a községnek átengedtesse; kívánja, hogy nem minden állami adó minden községben, de nem is egyenlő láb szerint pótlékokkal terheltessék. Nasse kívánja az alkalmazkodást az állami adóhoz a személyes adóknál, de nem a realis adóknál. Wolf ellenben elveti az állami adórendszer alapját, különösen a személyes adóknál. Meier legnyomatékosabban követeli az állami adóhoz való alkalmazkodást, az iparadó kivételével. Hoffmann nem akarja az önálló községi adókat teljesen visszatartani, a mennyiben egyéni érdekekről nincs szó, első sorban pótlékokra utal és lehetségesnek tartja, hogy még ezen rendszer

mellett is a községek függetlenségüket fentarthassák. Reitzenstein is az állami jövedelmi adópótléket a legtermészetesebb községi adónak tartja, eltekintve a városi fogyasztási adóktól. Bruch, ki különben csak nagy városokról szól, teljes önállóságot követel. A mi végre az alkalmazható adónemeket illeti, úgy az indirekt adók vagy általában, vagy legalább a német viszonyok közt helyteleneknek nyilváníttatnak Meier, Wolf és Zurn által, míg Bruck, Zurn, Reitzenstein és Heitz bizonyos mértékben alkalmazhatónak tartják, Metz legalább azok eltörlését ott, hol már léteznek, ellenzi. Községi bér- és lakási adókat roszalnak Wolf, Meier, Bruch és Heitz, csak feltételesen Reitzenstein. A mi a személyes és hozadéki adókat illeti, úgy Wolf a külön illetekeken kívül csak a progressiv jövedelmi adót, de semmiféle hozadéki adót nem fogad el; hasonlóképen akarja Heitz a községi adóztatást lehetőleg a jövedelmi adóra — a fogyasztási adón kívül — szorítani. Ellenben Bruch kíván a községi jövedelmi adón kívül külön ház- (nem házbér) adót. Meier pótlékokat ajánl minden egyenes állami adóhoz, — az iparadót kivéve. — Reitzenstein a személyes adón kívül pótlékokat a ház- és telekadóhoz, a mennyiben a „szolgáltatás és ellenszolgáltatás” elve alkalmazható. Hasonló szempontból pártolja Hoffmann a telekadót. Zurn kíván egyenlő pótlékokat minden egyenes állami adóhoz, Samter egy a jövedelmi és vagyonadóból álló személyes adót, mint fő jövedelmi forrást, de nem mint egyedülit; azonkívül a telek-, ház- és iparadót is alkalmazhatónak tartja olyképp, hogy a házadó az állam által teljesen a községnek átengedhető volna. Legrészletesebben tárgyalja ezen kérdést Nasse, ki a személyes adónak túlnyomása ellenében a személyes adó mellett egy egységes realadót minden a községben lévő ingatlan és ingó tökevagyon után ajánl.

Ezen emlékiratok alapján a német kathedersocialisták kongressusa 1877. évi ülésén a következő, a községi adóztatást illető elveket mondta ki:

1. államadó által állapíttassék meg, és pedig az állami adórendszerben szükséges reformokra való tekintettel, milyen adók vehetők ki a községek által;

2. városokban és községekben különösen a következő adók vettessenek ki:

- a) külön járulékok érdekeltektől,
- b) realis adók telek és ház után,
- c) személyi adók, minden a községben élő, gazdaságilag önálló fizikai személytől.

3. Állami törvény állapítsa meg, milyen arányban vétethetnek igénybe ezen fő kiadási módok, tekintettel a községi közigazgatás főbb ágaira és az illető községi kiadási tételekre olykép, hogy a realis adók körülbelül a községnek gazdasági kiadásait fedezzék.

4. Járulékok és realis adók függetlenül állapíttassanak meg hasonló állami adóktól, a községi személyi és különösen jövedelmi adók pedig az illető állami adókhoz alkalmazkodva.

Az egyéb külföldi irodalomban újabban csak Leroy-Beaulieu nyilatkozott nem rég megjelent pénzügytanában a községi pénzügyről. Ő különösen a Franciaországban létező fogyasztási adók ellen szólal fel: kimutatja azok rossz hatását és kívánja, hogy helyettök a földadó emeltessék föl és házbéradó hozassék be. Jövedelmi adó kivetését nem akarja a községeknek megengedni, mivel az nézete szerint sokkal kényesebb, semhogy az az állami hatalmon kívül más által helyesen kezeltethetnék. Végre kívánja, hogy tekintettel a városi közigazgatásban mutatkozó nagy pazarlási hajlamra, az állam erélyes ellenőrzést gyakoroljon, mint ez újabban még Angliában és Észak-Amerikában is történik, legalább a községi pénzügy egyes részeire nézve.

Ha visszatekintünk az itt előadottakra, röviden a következő eredményhez jutunk. A község feladatai az újabb időben mindinkább szaporodnak és tényleg az államéitól alig különböznek. Azonban egy lényeges különbség abban áll, hogy az államnak bizonyos functiókat teljesíteni kell, a községnek bizonyos functiókat teljesíteni szabad. Mindenesetre elismerendő, hogy a község kiadási czimei szaporodtak. Szükséges azonban különbséget tenni a községek közt a szerint, a mint tényleg nagyobb népszámuknál fogva komplikáltabb szervezettel

birnak, több rendbeli feladatokat teljesíthetnek, vagy — és ezek még a legnépesebb államban jelenleg is a túlnyomó többséget képezik — azok teljesítésére nem képesek. Míg ez utóbbiakban egy egyszerű és talán csak a földre alapított adórendszer legjobban fog megfelelni, addig a nagyobb agglomerációkat képviselő községek adórendszere is kétségtelenül komplikáltabb lesz és azon adónemeknek okszerű összeegyeztetéséből fog állani, melyeket a tudomány jelenleg helyeseknek tart. Ezen adók először a telek- és házáadó, továbbá a jövedelmi adó; azonban nem szükséges, hogy a községi adó kivetésénél az állam által e tekintetben fennálló elvek követessenek, hanem a hol azok helyteleneknek, vagy a községi szempontnak teljesen megfelelőeknek nem találhatnának, ott az önálló elvek szerint is történhetik. Legkevésbé helyeselhetők elméleti szempontból a fogyasztási adók, de miután igen jelentékeny összeget szolgáltatnak és kevésbé érezhetők, egyszer elfogadva, egyhamar nem fognak elejtetni, mint ezt Belgium egy nagyszerű reformban tette. Ellenben igen helyesnek tartanók, különösen nagy városokban, specialis fényüzési adók, továbbá községi örökösödési adók behozatalát, melyek leginkább a szegényügyi kiadások fedezésére volnának fordítandók. Ezeken kívül szükséges és igazságos, hogy oly kiadások, melyek kizárólag vagy leginkább bizonyos személyek érdekében történnek, azok által viseltessenek, ha annak más fontos ellenérvek, mint az iskolai kiadásoknál lehetséges, ellent nem mondanak: ez illetékek által fedeztessenek. Végre pedig véleményünk az, hogy ép a községi háztartás rendezése arra fog figyelmeztetni, hogy a közkiadások csökkentésére szükséges lesz egyéb szervezetek, különösen a család kötelességeit ismét erélyesebben hangsúlyozni, és azok vállaira különösen a szegényügy és egészségügy egyes terheit, mint kórházak költségeit, hárítani. És ezen kötelezettség méltányos corollariuma az örökösödési jognak, melyet az állam oly rokonsági távolságokig elismer, a melyekre a családi rokonszenv és érzület, legalább a mai időben már ritkán hat ki. Ennek azon jó mellékhatása volna, hogy ezáltal a családi kötelékek, a családok által egymás ellenében gyakorolt ellenőrzés fokozódnának, a mi annyira individualistikus korunk sok bajait és veszélyeit képes volna elhárítani.

De szükséges lesz az önszegélynek teljesebb kifejtése azon irányban, hogy a birtok nélküli osztályok beteg- és rokkant-pénztárai sat. által a munkaképtelenség eshetőségéről maguk gondoskodjanak, mert ennek hiányában az ezen címen felmerülő költségek annyira fognának esetleg emelkedni, hogy még a legrendezettebb községek pénzügyi mérlegét is megzavarhatják. Így fogva fel a községi pénzügy kérdése összefügg az ujkori állami élet legvitalisabb érdekeivel és csak azok tekintetbevételével oldható meg sikeresen.

DR. WEISZ BÉLA.